

รู้ Zen ผ่าน Science

พระศรายุทธ อคฺคมโม

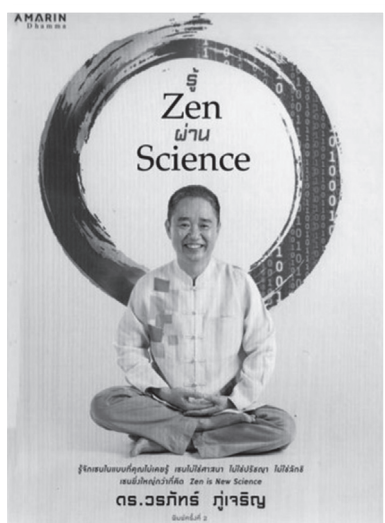
Phra Sarayut Akkhadhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

MCU Khonkaen Campus, Thailand.

E-mail : iq_gmt11@hotmail.com

Doi : 10.14456/jmcupeace.2016.72

ผู้เขียน : ดร. วรภัทร์ ภูเจริญ

ISBN : 9786161812645

จำนวน : 171 หน้า

โดย : สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง

ปีที่พิมพ์ : 2559

บทนำ

หนังสือ รู้ Zen ผ่าน Science เป็นหนังสือที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับเซน เพราะยังคงเป็นที่ถกเถียงกันมาตลอดว่าแท้ที่จริงแล้วเราควรเรียกเซน (Zen) ว่าอะไรกันแน่ ระหว่าง เซนคือศาสนาเซนหรือเซนปรัชญาเซน หนังสือเล่มนี้ถือว่าได้สร้างปรากฏการณ์การคิดในมิติที่น่าติดตามเป็นอย่างมาก เพราะผู้เขียนได้ย้ำชัดอย่างมั่นใจว่า เซน ไม่ใช่ศาสนา ไม่ใช่ปรัชญา ไม่ใช่ลัทธิ แต่ เซนคือ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (New Science) อ้าว!! แล้ว “วิทยาศาสตร์สมัยใหม่” ที่ว่าหมายถึงอะไร มีความเกี่ยวข้องกับเซนอย่างไร จริงหรือไม่ที่นักปฏิบัติจะสามารถเข้าถึงเซน โดยผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คำตอบอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้วครับ ที่สำคัญเป็นคำตอบที่มีบทวิเคราะห์ในเชิงกระบวนการในการใช้ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ มาแสดงประกอบเหตุผลที่ว่าด้วย

ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้คือ วรภัทร์ ภูเจริญ หรือรู้จักกันในภาษาต่างๆ ในวงการว่า “จับฉ่ายแมน” เป็นคนไทยที่มีความรู้ความสามารถที่โดดเด่นระดับโลก ถึงขนาดว่ากันว่าองค์การนาซ่าตามหาอยู่ถึง 3 ปี จึงจะพบและมอบทุนให้เรียนปริญญาเอก เขาเคยทำงานที่องค์การนาซ่าเป็นเวลา 7 ปี ได้สั่งสมความรู้และประสบการณ์มากมาย จนวันหนึ่งเขาได้รับรางวัลงานวิจัยดีที่สุดระดับโลกเกี่ยวกับรถยนต์ไอพ่นในปี พ.ศ.2528 ซึ่งคว้ารางวัลที่ 1 ของโลกให้กับนาซ่าอีกด้วย วรภัทร์ ภูเจริญ โด่งดังในฐานะนักวิทยาศาสตร์ที่สามารถปรับใช้หลักธรรมะเข้ามาผสมผสานและถ่ายทอดผ่านการบริหารจัดการองค์กรได้ดีเยี่ยม ปัจจุบันเป็นผู้สอนหลักบริหารองค์กรแนวพุทธให้กับบริษัทชั้นนำในหลายบริษัท และสอนการปฏิบัติธรรมในหลักสูตร Sense Zen, Arts of Zen และชมรมธนูโพชฌงค์ ในส่วนผลงานเขียน วรภัทร์ ภูเจริญ มีมากมายซึ่งแต่ละเล่มนั้นแฝงไปด้วยแง่คิดหลักธรรมที่ผสมผสานผ่านแนวคิดสมัยใหม่อย่างลงตัว อาทิ ดำเนินชีวิตวิถีเซน, จุดตะเกียงดีกว่าค่าความมืด, ศิษย์สี่ทิศ, โลกกระจ่างธรรมกระจาย, วิธียูกับ KTP อย่างสันติ, ฉลาดได้อีก, สุขได้อีก, สำเร็จได้อีก ฯลฯ และผลงานล่าสุดคือ รู้ Zen ผ่าน Science เล่มนี้ ถูกจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อเดือนพฤษภาคม 2559 โดยสำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ มีจำนวน 171 หน้า เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือคือ 978 - 616- 18- 1264 - 5 จัดจำหน่าย ในราคา 165 บาท

ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาหนังสือ ออกเป็น 8 ภาค คือ 1) What is Zen? 2) What is New Science ? 3) เซนคือวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ 4) ใครบ้างที่มีความเป็นเซน 5) หนทางแห่งการเข้าถึงเซน 6) นิพพานอยู่ที่ไหน 7) กลับมาที่เซน และภาคที่ 8 ภาคสุดท้ายคือเป้าหมายของหนังสือเล่มนี้

สรุปเนื้อหาโดยสังเขป

ภาคที่ 1 What is Zen ? เซนคืออะไร?

ผู้เขียนเริ่มต้นอธิบายเรื่องของเซน (Zen) ในลักษณะเพื่อเกริ่นนำให้เห็นว่าจริงๆ แล้วเซนไม่ใช่ศาสนา ไม่ใช่ลัทธิ ไม่ใช่ปรัชญา แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” (Learning process) กระบวนการหนึ่ง เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบการใช้ “ใจ” คือ “ใจสู่ใจ” คำว่า “ใจสู่ใจ” นั้นภาษาทางวิชาการใช้คำว่า Non-verbal Communication หรือ อวจนภาษา เพราะเซนมีกฎอยู่ข้อหนึ่งคือ “ข้ามอายตนะอธิบายไม่ได้” โดยให้เหตุผล เราไม่สามารถอธิบายกลิ่นของไข่เจียวด้วยภาพวาดได้ หรือ ไม่สามารถที่จะแต่งเพลงเพื่ออธิบายความเผ็ดของพริกได้ ผู้เขียนได้นิยามความหมายแรกของเซนว่า คือความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Oneness) และยกตัวอย่างทาง

วัฒนธรรมของญี่ปุ่นมาประกอบให้เห็นถึงความเป็นเซนผ่าน Non-verbal Communication ไม่ว่าจะเป็นละครโนห์ (Noh) อิเคบะ (Ikebana) การจัดดอกไม้ หรือ แม้กระทั่งยกตัวอย่าง บทเพลงให้เห็นถึงสาระสำคัญของความหมายในรูปแบบเซนที่ซ่อนอยู่เนื้อเพลง ในลักษณะที่อธิบายว่า เซนคือการยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Perfect Imperfection) และ คือความเด็ดขาด (Kanso)

ภาค 2 What is New Science ?

ในบทนี้อธิบายความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์เก่าและวิทยาศาสตร์ใหม่ ที่เกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์รู้จักเรื่องของฟิสิกส์ควอนตัม (Quantum Physics) วิทยาศาสตร์เก่าเชื่อว่าเครื่องจักรต้องประกอบกันด้วยชิ้นส่วนของวัตถุที่แปลกแตกต่างกัน กลไกของเครื่องจักรจะทำงานได้นั้นต้องอาศัยพลังงานจากภายนอก หากมีการเปลี่ยนแปลงต้องเกิดจากกระบวนการหล่อ ตี ตบ ตัด แต่ง เท่านั้น ส่วนวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เชื่อว่ารูปแบบของกระบวนการทำกายจะอยู่ภายใต้ระบบควอนตัม ซึ่งมีพลังงานเนื้อในที่มิสภาวะเป็นคลื่น เป็นสสาร เคลื่อนไหวไปด้วยกันและเกิดการเปลี่ยนแปลง (transform) ไปพร้อมๆ กัน โดยไม่มีความคงที่แน่นอน วิทยาศาสตร์สมัยใหม่มองเป็นเรื่องขององค์รวม (holistic) จับต้องได้ (tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (intangible) สรรพสิ่งต่างๆ เกี่ยวข้องกัน ส่งผลกระทบถึงกันและนั่นก็เป็นเช่นเดียวกับเรื่องของเซน เพราะเซนก็มองทุกอย่างเป็นอย่างหนึ่งเดียว (oneness)

ภาค 3 เซนคือวิทยาศาสตร์ใหม่

ในบทนี้ผู้เขียนยกตัวอย่างกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์เพื่อให้เข้าถึงเซน ในรูปแบบภาษาติดใจ 0-1 และการกระพริบ ว่า จิตของมนุษย์การเกิด - ดับอยู่ตลอดเวลา ใน 1 วินาที มีการเกิดดับ มากกว่า ล้านล้านครั้ง ทำให้เข้าใจได้ว่าโลกนี้ไม่มีปฏิกิริยา คนเรามักหลงผิดคิดว่าชีวิตจะ on ตลอด ทั้งๆ ที่ความจริงทุกๆ สิ่งทุกๆ ที่ ทุกการกระทำ ทุกอารมณ์ มีการเกิด-ดับ / เกิด-ดับ ผู้เขียนให้ทรรศนะว่า การปฏิบัติอุตสาหกรรมอาจทำให้โลกเจริญขึ้นแต่กลับสร้างความเสื่อมโทรมทางจิตใจให้กับมนุษย์ เพราะเป็นการพอกพูนกิเลสไว้กับแนวคิดแบบเครื่องจักร จนลืมนองย้อนกลับไปจิตใจ เพราะฉะนั้นวิทยาศาสตร์ใหม่จึงต้องเป็นวิทยาศาสตร์ทางกาย (physical science) กับวิทยาศาสตร์ทางจิต (spiritual science) ที่ผสมกันเป็นหนึ่งเดียว (oneness) ตลอดเวลา มีการยกตัวอย่างว่า เซนคือ โปรแกรมทางจิต "SLP" (Spiritual-Linguistic Programming) โดยมีหลักการทั่วไปคือ การได้เห็น ได้ยิน ฝึกทำ ซ้ำๆ บ่อยๆ เพื่อให้ซึมซับลงไปในชีวิต เหมือนการกราบพระพุทธรูป กราบพระธรรม กราบพระสงฆ์ เมื่อกราบครบทั้ง 3 ครั้งแล้ว จึงรู้สึกถึงคำว่า พระรัตนตรัยได้ซึมซับเข้าไปในชีวิต เป็นต้น

ภาค 4 ใครบ้างที่มีความเป็นเซน

ในบทนี้ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างบุคคลที่มีชื่อเสียงจากอาชีพต่างๆ ที่มีแนวทางการใช้ชีวิตในแบบเซน เช่น สายนักวิชาการคือ เดวิด โจเซฟ โบห์ม (David Joseph Bohm) นีลส์ บอห์ร (Niels Bohr) เออร์วิน ชโรดิงเจอร์ และที่โดดเด่นก็คือ มาร์กาเรต เจ.วิตลีย์ ที่เขียนผลงานชื่อ Leadership and the New Science : Discovering Order in a chaotic World (ผู้นำกับวิทยาศาสตร์ใหม่ : การค้นพบระเบียบโลกไร้ระเบียบ) ซึ่งถูกตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1996 สายศิลปินผู้เขียนยกตัวอย่าง โกลด มอแน (Claude Monet) ปีแยร์-โอกุสต์ เรอนัวร์ (Pierre-Auguste Renoir) และ ฌ็อง เฟรเดริก บาซีล (Jean Frederic Bazille) ทั้งหมดเป็นศิลปินในยุคศตวรรษที่ 20 ที่มีหัวใจคิดในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในแนวสุนทรียศาสตร์แบบเดิมๆ คือ วาดภาพจากจินตนาการและความประทับใจ โดยไม่สนใจแสงและเงาที่ตกสะท้อนตามความจริง ผู้เขียนอธิบายว่า แสดงว่าศิลปะไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบ แต่อยู่ที่สีสัมผัสและมุมมองต่างหากที่จะสะท้อนอารมณ์ของตัวศิลปินออกมาได้อย่างเต็มที่ ต่อมาศิลปินกลุ่มนี้จึงแยกตัวออกจากความเป็นศิลปินที่ต้องบรรเลงศิลปะแบบเดิมๆ ออกมาเป็น “อิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism) ปาปอล ปิกัสโซ (Pablo Picasso) เป็นศิลปินเอกชาวสเปน ก็เป็นอีกคนที่ผู้เขียนอ้างถึงว่ามีความเป็นเซนสูง สะท้อนได้จากคำกล่าวของเขาหลายประโยคที่ว่า “The world today doesn't make sense , so why should I paint picture that do แปลว่า ในเมื่อโลกทุกวันนี้มันเข้าใจไม่ได้ แล้วฉันจะวาดภาพให้เข้าใจได้ทำไม” ส่วนนักร้อง-นักแสดง ผู้เขียนยกตัวอย่างถึงศิลปินหลายคน เช่น มาดอนน่า บ๊อบ ดีแลน ปีเตอร์ พอลแอนดแมรี จอห์น เลนนอน ผู้เขียนยกตัวอย่างเพลง Imagine ของจอห์น เลนนอน ที่มีเนื้อร้องต่อต้านต่อต้านเรื่องวัตถุนิยม และวิทยาศาสตร์แบบเก่า แต่กลับชัดเจนในความเป็นเซน

ภาค 5 หนทางแห่งการเข้าถึงเซน

ในบทนี้ผู้เขียนอธิบายแบบกว้างๆ ว่า การเข้าถึงเซนนั้นเป็นแบบปัจเจก ตั้งใจเรียนเองถึงจะรู้เอง โดยอาศัยการทำอินทรีย์ 5 คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ ให้แก่กล้า ด้วยปัญญา 3 ฐาน คือ ปัญญาฐานคิด (thinking) ปัญญาฐานใจ (feeling) ปัญญาฐานกาย (Sensing) และต้องเน้นไปที่การทำซ้ำๆ ให้มากๆ โดยคำว่าทำซ้ำๆ ก็คือการฝึก ฐานกาย ให้มากก่อนหลังจากนั้นเราจะเห็นสภาวะของใจ และสภาวะของความคิดเอง นอกจากนี้ผู้เขียนยังเปรียบเทียบระบบฐานคิดในวิทยาศาสตร์เก่า และวิทยาศาสตร์แบบใหม่ ว่าแบบเก่าจะเน้นการแข่งขัน ไม่เข้าใจองค์รวม แบ่งแยก ไม่มีทีมเวิร์ค (Team work) ขาดสติ ขาดปัญญา ส่วนวิทยาศาสตร์แบบใหม่นั้น จะมองทุกอย่างเป็นองค์รวม เห็น

ปรากฏการณ์ความเป็นหนึ่งเดียว (Oneness) ศึกษาเรียนรู้แบบความรู้มือหนึ่ง (firsthand knowledge) ทำงานเป็นทีม แบ่งปันและมีคุณธรรม เป็นต้น

ภาค 6 นิพพานอยู่ที่ไหน

ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายถึงหนทางการเข้าถึงนิพพานในรูปแบบวิทยาศาสตร์ผ่านกราฟ แกน x และ แกน y โดยประเมินผลจากกิจกรรมการกระทำในแต่ละวัน ดีค่าออกเป็นตัวเลข 0-1 ผู้เขียนแทนค่าเพื่ออธิบายถึงความหมายของตัวเลขว่า (+1) หมายถึงจิตที่เป็นกุศล หรือ สุขเวทนา (-1) คือจิตที่เป็นอกุศล หรือ ทุกขเวทนา ส่วน (0) คือจิตที่เป็นกลางๆ เป็นอภัยกถุธรรม ซึ่งจิตที่เป็นกลางๆนี้ละที่ผู้เขียนแทนค่าว่า เวทนาซีไร่ (อทุกข์มสุขเวทนา) ให้เป็นสถานะของเซน การที่จะมีกราฟ บวก (+) หรือ ลบ (-) นั้น จะเกิดจากสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นในทุกอิริยาบถ เช่น มีความสุข ดีใจ เพลิดเพลิน อารมณ์ดี เหล่านี้เป็นต้นจะเป็นกราฟ บวก (+) ส่วนถ้าเป็นอาการเศร้า เสียใจ เหงา หงุดหงิด เครียด เบื่อ อารมณ์เสีย เป็นต้น เหล่านี้จะเป็นกราฟลบ (-) ส่วนสภาวะอารมณ์ ไม่สุข ไม่ทุกข์ ผู้เขียนแทนด้วย ศูนย์ (0) จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยการนำ อำนาจของกรรม 4 ประการคือ ทุจริตกรรม อาสันนกรรม อาจิณณกรรม กตัตตากรรม มาเปรียบเทียบกราฟ ว่าชีวิตในแต่ละวันสภาวะทางอารมณ์นั้นจะเป็นอย่างไร และจะส่งผลต่อสภาวะแห่งกรรมนั้นๆ อย่างไร ส่วนการเข้าถึงกระแสพระนิพพานนั้น ผู้เขียนนำเสนอผ่านกราฟที่ผู้เขียนเรียกชื่อว่า **เครื่องบินสายสภาวะจิต** เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้นถึงระดับของการละสังโยชน์เพื่อเข้าสู่กระแสแห่งความเป็นอริยบุคคล ในบทนี้ผู้เขียนยังแทรกประเด็นเสริมไว้ว่า มนุษย์ถูกขังไว้ในความคิดของตัวเอง คนที่สามารถกำจัดความคิดของตัวเองได้ผู้นั้นจะสามารถออกจากวัฏฏะ ความคิดที่ว่านั้น ผู้เขียน แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ความคิดแบบตัดสินพิพากษา (voice of judgement) ความคิดแบบขยะแขยงรังเกียจ ผลักไส หรือปิดใจ (voice of cynism) และความคิดแบบกลัว (voice of fear)

ภาค 7 กลับมาที่เซน

ในบทนี้ผู้เขียนได้บรรยายว่าหัวใจของเซนคือ รู้ใจตนเองให้ได้ คิดให้น้อยๆ เมื่อหยุดคิดแล้วให้มาฝึกกาย รู้กายให้มากๆ การที่จะออกจากวัฏสงสารไปสู่นิพพานได้นั้น เราต้องทำจิตให้ว่าง ให้เกิดภาวะศูนย์ (0) ไม่บวก (+) ไม่ลบ (-) ก็คือ **อภัยกถุธรรม** นั่นเอง

ภาค 8 เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้

บทสรุปส่งท้ายหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนอธิบายในมุมกว้างๆว่า บรมครูทางวิทยาศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกคือพระพุทธเจ้า ที่ทรงนำหลักคำสอนโดยสรุปมีใจความสั้นๆ ว่า **“อย่ายึด**

ติด”พระองค์ทรงปรารถนาให้เน้นการฝึกให้มาก ปฏิบัติให้มาก เพราะสัจธรรมที่แท้จริงของคำว่า “**ความดี**” ของพุทธศาสนาและทุกศาสนาคือ “**ความรักและเมตตา**” จงเปิดใจเพื่อที่จะเรียนรู้ รับเอาศาสตร์ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา และสุดท้ายนั้น ผู้เขียนบอกว่าไม่ว่าจะเป็นอะไรในมุมมองของคนอ่าน แต่สำหรับผู้เขียน (ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ) เองมั่นใจว่า เซนเป็นแค่กระบวนการเรียนรู้แบบหนึ่ง ไม่ใช่ทั้งศาสนาและปรัชญา และทุกๆ สายงาน สายอาชีพสามารถนำวิถีแห่งเซนไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาบุคลากร และพัฒนาสังคม ได้แน่นอน

ทัศนะวิจารณ์ “รู้ Zen ผ่าน Science”

เพื่อให้การวิจารณ์เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ ครอบคลุม ชัดเจน และมีเหตุผล ผู้วิจารณ์ได้วางกรอบและเรียงลำดับหัวข้อในการวิจารณ์ออกเป็นประเด็นๆ ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการนำเสนอ

จุดเด่น หนังสือเล่มนี้วิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ มีการวางโครงสร้างเนื้อหา (structure content) การกำหนดประเด็น (issue) ได้นำติดตามในเบื้องต้น หนังสือเล่มนี้อ่านง่ายด้วยภาษาและเนื้อหาที่เขียนแบบไม่จำเป็นต้องใช้ศัพท์ในมิติที่เป็นภาษาทางศาสนาหรือภาษาวิชาการมากเกินไป แต่ยังคงซึ่งหลักการและความหมายในเชิงวิทยาศาสตร์และเซน (ในทัศนะผู้เขียน) ได้อย่างครบถ้วนกระบวนความ อีกทั้งผู้เขียนยังเลือกใช้คำที่มีความทันสมัย เพื่อที่จะสื่อให้เข้าใจในสภาวะของธรรมได้อย่างง่าย และชัดเจน เช่น ประดิษฐ์คำศัพท์ ว่า **เวทนาซีโร่** ซึ่งผู้เขียนให้ความหมายว่า คือความเป็นกลางๆ ไม่บวก (+) ไม่ลบ (-) ซึ่งในภาษาธรรม เรียกว่า **อัปเพกขากฤตธรรม** นั่นเอง ประเด็นต่อมาผู้วิจารณ์เห็นว่า ไม่ง่ายเลยกับการที่จะอธิบายเพื่อที่จะแสวงหาความหมายร่วม (meaning) ระหว่างหลักคิด (concept) แบบเซนและหลักคิดแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (new science) ได้อย่างมีเหตุผล และน่าเชื่อถือ แต่เพราะผู้เขียนเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่มากด้วยความรู้ความสามารถและที่สำคัญผู้เขียนมีทัศนคติเชิงพุทธแบบเต็มตัว จึงทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดในวิถีแห่งเซนและมุมมองทางวิทยาศาสตร์ ผ่านหนังสือเล่มนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะการอธิบายถึงการก้าวผ่านยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่มีกระบวนการวิทยาศาสตร์เป็นตัวแปรหลักนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนักหากไม่มีพื้นฐานเป็นอย่างไรดี แต่ผู้เขียนสามารถชี้ให้เห็นถึง จุดต่าง-จุดร่วม ของความเป็นเซน ผ่านการยกเอาทฤษฎี (theory) ต่างๆ มาประกอบเหตุผล เช่น ทฤษฎีตัวยู ที่แสดงให้เห็นถึงความกลัว (curious) และความบ้าบิ่น (daring) ของมนุษย์มาโยงเข้ากับเซนได้ หรือทฤษฎีแมวของชโรดิงเจอร์ (Schrodinger Equation) มาประยุกต์ใช้กับเหตุผลในทางตรรกศาสตร์ (logic) และโปรแกรม NLP SLP รวม

ถึงหลักวิธีคิดของนาการซุนเป็นต้น จุดเด่นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ เซนซึ่งถือว่าเป็นนิกายมหายาน แต่ผู้เขียนสามารถอธิบายเพื่อให้เข้าถึงความเป็นเซนผ่านการนำหลักธรรมทางเถรวาทมาอธิบายมหายาน เช่นเรื่อง หิน 3 ก้อน ผู้เขียนได้นำมาเปรียบเทียบกับ ปัญญา 3 ฐาน คือ ความคิด (thought) จิต (mind) และกาย (body) ซึ่งผู้เขียนอธิบายว่า ก็คือ อธิศีล อธิจิต อธิสมาธิ นั่นเอง ไม่เพียงเท่านั้นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ที่มีความแตกต่างจากหนังสือเล่มอื่นๆ คือ การนำภาพวาดมาประกอบประเด็นที่ผู้เขียนนำเสนอ เป็นภาพวาดที่ผู้เขียนวาดเองในแบบสไตล์ของเซนผ่านผังความคิด (Mind mapping) และยังสอดแทรกความรู้ (knowledge) หลักการ (principle) ในมิติที่สามารถนำไปประยุกต์ (applied) ใช้ในชีวิตประจำวันในรูปแบบใจสู้ใจอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิธีคิด การทำงานเป็นกลุ่ม วิธีเปลี่ยนแปลงตัวเอง เป็นต้น

จุดด้อย ในทัศนะของผู้วิจารณ์ขอแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ด้วยความที่หนังสือรู้ Zen ผ่าน Science เล่มนี้เป็นหนังสือที่ต้องอธิบายถึงความเป็นเซนแต่เผลอเลย ในบทที่ 6 ผู้เขียนตั้งประเด็นว่า **นิพพานอยู่ไหน** ประเด็นนี้ผู้วิจารณ์เองอดสงสัยไม่ได้ว่า ทำไมผู้เขียนไม่ใช่คำว่า **ซาโตริ** (satori) เพราะซาโตริ คือภาวะของการรู้แจ้ง การเข้าถึงทุกสรรพสิ่ง ในทัศนะของเซน ซึ่งมีนัยเหมือนกันกับ นิพพาน ในทางพุทธศาสนาเถรวาท หากผู้เขียนใช้คำว่า ซาโตริ หนังสือเล่มนี้ก็คงจะเพิ่มอารมณ์ความเป็นเซนแห่งมหายานได้แบบไม่มีที่ติเลยทีเดียว

ประเด็นที่ 2 การนำทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายให้เข้าใจถึงความเป็นเซนนั้น ในแง่จุดเด่นคือมีน้ำหนักมีเหตุผล สร้างกระบวนการคิดมิติเชิงเปรียบเทียบได้ชัดเจน แต่ในทางตรงกันข้ามหากผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อยู่เลย จะทำให้การอธิบายของผู้เขียนในประเด็นที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์นั้น เข้าใจยากขึ้น มีความซับซ้อนขึ้นหรือไม่ และแน่นอนคงจะยากต่อการจะเข้าใจความหมายต่างๆ ที่ผู้เขียนพยายามจะสื่อ

ประเด็นที่ 3 การอ้างอิงแหล่งที่มาของเนื้อหาในเล่มผู้เขียนได้อ้างอิงจากเว็บไซต์สารานุกรมออนไลน์ วิקיพีเดีย (wikipedia) ซึ่งข้อมูล (data) ในระบบนี้เป็นระบบเปิด (open source) ที่ใครก็สามารถเข้าไปเพิ่มหรือแก้ไขได้ ทำให้การอ้างอิงขาดความน่าเชื่อถือ และอันที่จริงหนังสือเล่มนี้ควรจะมีการอ้างอิงจากตำราวิชาการมากกว่าเสียด้วยซ้ำ

2. วิจารณ์เนื้อหา

เนื้อหาโดยภาพรวมนั้น แน่นนอนว่าเป็นการกล่าวอย่างเต็มปากเต็มคำคำว่า เซน ไม่ใช่ศาสนา ไม่ใช่ปรัชญา ไม่ใช่ลัทธิ นั่นถือว่าเป็นเรื่องเด็ดขาดมากที่สุดสำหรับการที่จะโต้แย้งอะไรสักอย่างในทางวิชาการ ยิ่งโดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ละเอียดอ่อนอย่าง

เช่น ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อแล้วละก็ ยิ่งหนักหนาสาหัสเอาการ เพราะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
 เซนนี้ แม้แต่ ศ.ดร.สมภาร พรมทา ผู้คร่ำหวอดในวงการปรัชญาและศาสนายังมีงานเขียนที่ชื่อ
พุทธศาสนานิกายเซน ส่วน หนังสือวิถีแห่งเซน ของละเอียด ศิลาณ้อย ผู้วิจารณ์ขอยกเนื้อหา
 มาเพียงบางส่วนที่มีอธิบายอย่างชัดเจนในประเด็นนี้ว่า “เซนมิได้เป็นเพียงลัทธิศาสนาแล้ว
 หรือปรัชญาแล้ว แต่ได้เป็นอะไรบางอย่างที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น และมีของสองอย่างที่กล่าวมานั้น
 (ศาสนาและปรัชญา) รวมอยู่ด้วยทั้งหมด คือมันเป็นตัวชีวิต นั่นเอง” (ละเอียด ศิลาณ้อย, 2531
 : 57) นั่นแสดงว่ายังเป็นความไม่ลงตัวอย่างที่แท้จริงแล้วเซนคืออะไร การจะวิเคราะห์แบบฟันธง
 ว่าเซนคืออะไรนั้นคงจะไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายตายนัก แต่นั่นก็ไม่ใช่สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้
 ประเด็นหลักที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นที่น่าสนใจ และผู้วิจารณ์เองมีข้อโต้แย้ง (ลึกๆในใจ) ไม่เห็น
 ด้วยกับผู้เขียนคือ ในทัศนะของผู้เขียนที่กล่าวว่า เซนคือ **กระบวนการเรียนรู้ (Learning
 process)** กระบวนการหนึ่ง ผู้วิจารณ์ (คิดเอง)ว่าน่าจะมาจากการที่ผู้เขียนมีอาชีพเป็นนัก
 วิทยาศาสตร์ มีระบบความรู้ที่มั่นคงและมีเหตุผล ทำงานอย่างเป็นระบบ เพราะภาพลักษณ์ของ
 วิทยาศาสตร์สะท้อนให้เป็นเช่นนั้น แต่การทำงานอย่างเป็นระบบนี้ละเรียกว่า “**กระบวนการ**”
 ที่ผู้เขียนนำมาเปรียบเทียบกับ เซน คือ กระบวนการเรียนรู้ ประเด็นนี้ผู้วิจารณ์ได้ทำการศึกษา
 เกี่ยวกับเซน ผ่านงานเขียนหลายเล่ม คือ หนังสือเซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่แปลโดย ศ.พิเศษ
 จำนงค์ ทองประเสริฐ หนังสือพุทธศาสนานิกายเซน การศึกษาเชิงวิเคราะห์ หนังสือวิถีแห่งเซน
 และหนังสือเซนจากมุมมองของคนผ่านทางงานเขียนทั้งหมดที่ผู้วิจารณ์ยกมาอ้างมานั้น ต่างก็มี
 คำอธิบายในทางเห็นต่างหรือตรงกันข้ามกับผู้เขียนอธิบาย โดยสรุปแล้วว่า เซนคืออะไรก็ตาม
 ที่นอกเหนือตำรา นอกเหนือคัมภีร์ และที่สำคัญนอกเหนือรูปแบบ คือเอาง่ายๆ ว่า อีสระจาก
 กรอบความคิดกระบวนทัศน์ (Paradigm) หรือมโนทัศน์ (concept) ดังที่หนังสือเซนกับ
 วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีอธิบายว่า “...ภิกษุในนิกายเซนมิได้สละวณอยู่เฉพาะในการสวดมนต์ ภาวนา
 การล้างบาป หรือการประกอบกองการกุศลอื่นๆ ทั้งมิได้หมกมุ่นอยู่กับการอ่านตำรับตำรา หรือ
 การท่องคัมภีร์ การอภิปรายถกปัญหาธรรม หรือการศึกษาธรรมกับครูอาจารย์ทั้งแบบตัวต่อตัว
 หรือเป็นกลุ่มเลย สิ่งที่ภิกษุในนิกายเซนทำนอกจากเข้าร่วมการทำงานต่างๆทั้งด้วยมือและอย่าง
 ข้าทาสแล้ว ก็คือฟังเทศน์ที่อาจารย์จะเป็นผู้แสดงอย่างสั้นๆ และแบบลึกกลับเป็นครั้งคราว แล้ว
 ก็ถามปัญหาและคอยฟังคำตอบ แต่คำตอบก็เป็นแบบประหลาดๆและไม่อาจเข้าใจได้...”
 (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2547 : 3) และ “ลัทธิเซน ไม่มีการจารเป็นลายลักษณ์อักษร มุ่งโดยตรง
 ต่อความเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เซนไม่มีพิธีการ ไม่มีคำสอน คำสูงสุดแห่งการ
 ปฏิบัติเซนโดยแก่นแท้แล้วเป็นเรื่องของส่วนบุคคล” (บรรจง บรรเจิดศิลป์, 2546 : 9) นั้น
 สะท้อนให้เห็นว่า การอธิบายแบบประหลาดๆ หรืออธิบายว่า เซนไม่มีพิธีการ ซึ่งก็หมายความว่า

ว่าการแสดงแบบไม่มีกรอบและไม่มีระบบระเบียบประมาณว่า อยากพูดอะไรพูด อยากตอบอะไรตอบ นั่นล่ะคือวิถีแห่งเซนที่แท้จริง ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงขอแสดงทัศนะที่เห็นต่างจากผู้เขียนว่า ความเป็นเซนคงจะไม่ใช้รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ที่มีหลักมีเกณฑ์ที่ตายตัว มีระบบเหตุผล (reasons system) มีวิธีคิด (thinking method) มีกระบวนการเหมือนวิทยาศาสตร์ (science processing skills) อย่างที่ผู้เขียนอธิบายอย่างแน่นอน

สรุป

จะอย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้พยายามที่จะอธิบาย ให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเซนคือวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เพราะเซนคือกระบวนการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เรียกว่า “นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการบูรณาการพระพุทธศาสนาเถรวาทกับนิยายเซนผ่านแนวคิดทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างมีเหตุผล” ซึ่งนั่นหมายถึงหลักคำสอนแห่งตะวันออกกำลังถูกทำลายจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์จากซีกโลกตะวันตก ดังนั้นหากตัวท่านกำลังถือหนังสือเล่มนี้อยู่ในมือ ขอให้ท่านหายใจลึกๆ ทำใจให้โล่ง ให้อ่าง ให้อบายๆ ไร้กรอบ ไร้กฎเกณฑ์ แล้วสลัดความคิดที่ท่านมีอยู่เกี่ยวกับเซนออกไปให้หมด แล้วเปิดใจรับเอาแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่มาในรูปแบบ “กระบวนการสู่กระบวนการธรรม” จากหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เชื่อแน่ว่าท่านจะเข้าใจในความเป็นเซนยิ่งขึ้นกว่าเดิมไม่มากก็น้อย

บรรณานุกรม

- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2559). **รู้ Zen ผ่าน Science**, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ละเอียด ศิลาน้อย. (2531). **วิถีแห่งเซน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2547). **เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาราการพิมพ์.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. (2546). **เซนจากมุมมองของคนผ่านทาง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- Tongprasert, J. (2004). **Zen Buddhism and Its Influence on Japanes Culture**. Bangkok: Saksopha.